

Weisswurst, Diamanter og Kvaksalveri- München 2000

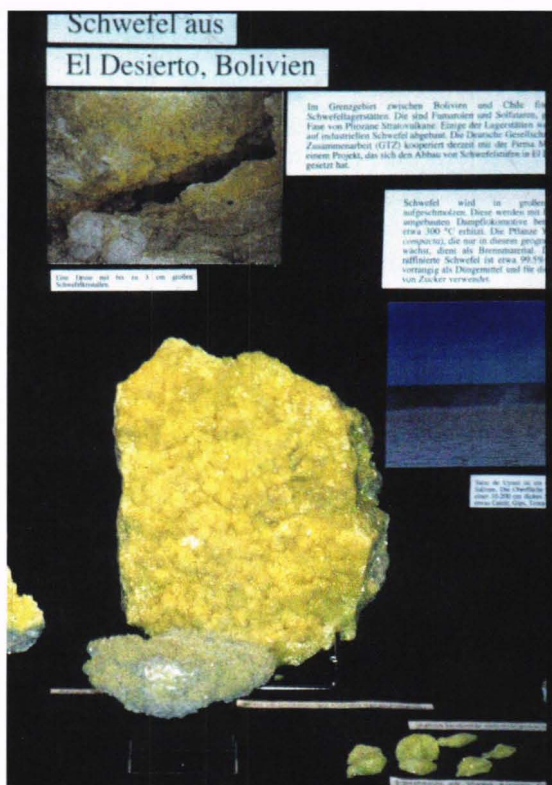
Tekst og foto af Claus Hedegaard

Efteråret er en herlig tid, farverne spiller vidunderligt i grønt og brunt, vi plukker æbler og samler kastanjer, tager til Oktoberfest og Mineralientage i München. Skæbnens nådige spil fik i år de sidste to til at støde op til hinanden - det gav

3 cm Anatas krystal pa ca. 10 cm matric fra Valdres - eller skal vi efterhanden sige "Valdres"? (Jeg tror vi sier Dyrfonni Hardangervidda jeg Claus, red anm.) - sammen med en flot Smaragd krystal fra Cosquez, Columbia. Udstillet i en samlermontre af Marcus Budil.

naturlige problemer med at finde hotel men tillod også at nyde et bredt spektrum af naturens gaver. Som mineralsamler tager man til München i efteråret for at besøge Mineralientage, men der er ingen grund til at fornægte sig bordets glæder. Det rige udvalg af kvalitetsøl er velkendt, men det bayerske køkken med vægt på vildt er en kærkommen forandring. De lokale er begejstrede for Weisswurst, en kogt blegfiset pølse, som fortrinsvis indtages til morgenmad. Jeg er ikke meget for at spise døde dyr til morgenmad, men derudover er de glimrende - især med

En samlermontre med svovl fra El Desierto, Cerro Picoloro, Provincia Daniel Campos, Departamento de Potosi, Bolivia (se et senere nummer af STEIN).

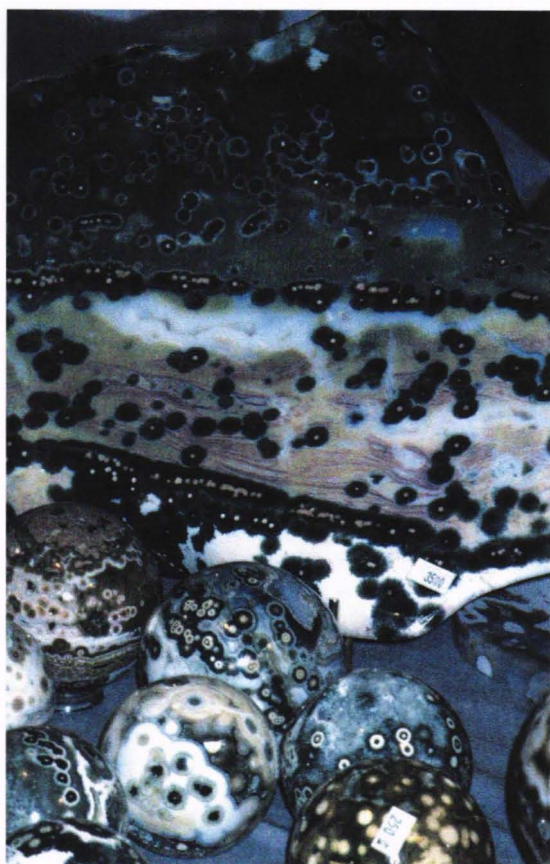

En af messens virkelige nyheder: gennemsigtige Phlogopit krystaller i hvid marmor fra Jagdalek, Afghanistan, udstillet af Francois Lietard.

følgeskab af den fyldige, ufiltrerede hvedeøl, "Hefe Weizen". Som en velkendt yngre dansk mineralogi-studerende bemærkede, «det lønner sig ikke at drikke kaffe - det er dyrere end øl.» Det har han jo ret i.

Formålet var trods alt at se på sten og der var meget at kigge på, men lad os tage et par gode rygter og almene betragtninger først.

Fra og med næste år trækker messens arrangør, Johannes Keilmann, sig tilbage. Det vil sige, det gør han ikke rigtigt, men han overdrager biksen til sønnen og vil selv kun rejse og tage sig af kundepleje i udlandet. Det bliver spændende at se, hvad det udvikler sig til og hvad sønnen gør

De kalder den allesammen "Jaspis" og jeg ved ikke, hvad det er, men Jaspis er det ikke! Sjov Kvarts-sten med indeslutninger af kugler af farvet Kvarts fra Madagascar. Disse stykker udstillet af Gilbert Gauthier.

for at udvikle messen. Messer er et vigtigt element i mineral- og fossilsamler miljøet; det er der, vi tager hen, mødes, snakker og selvsagt køber og bytter sten. Netop store messer som München Mineralientage har karakter af at være institutioner og det er ikke ligegyldigt, hvordan de udvikler sig.

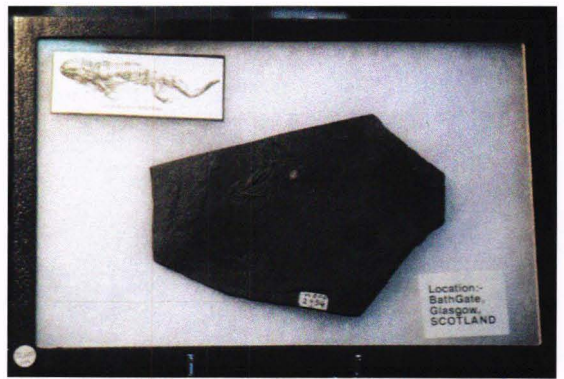
Messen i år var udmærket. Nogle handlere klagede sig, andre jublede. Der var både fine ting og skrammel; noget nyt og absolut nok til at vedligeholde interessen. Jeg har observeret en interessant tendens de seneste år, men München 2000 giver mig modet og optimismen til at ytre

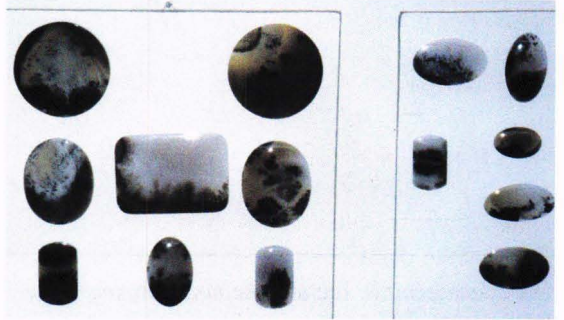
Stort stykke Guld fra Californien, udstillet af Gebruder Henn. "Preis auf Anfrage" - du behøver ikke spørge, hvis du er nødt til at spørge.

den offentligt: Sjældne mineraler er ved at blive "in" igen og det glæder mig meget som systematisk samler. Andre husker sikkert også de tidlige 1980'ere, hvor adskillige især tyske handleure udbød bogstaveligt talt hundreder og nogle gange tusinder af forskellige arter, ofte blot som micromounts eller sågar pulver i kapsler. Priserne var ofte høje og identifikationerne ... optimistiske? ... men der var meget at se på og meget at få. Markedet brød sammen omkring 1988 og de fleste handleure havde drejet nøglen om eller lagt om til brasiliansk Amethyst i 1990.

Det er ikke så galt - endnu! - men nu er der flere handleure, som hver især har et omfattende udvalg af sjældne og usædvanlige mineraler. Indtil nu tilbyder flere af dem også mineraler i anstændig størrelse og flere er meget aktive felt-samlere. Det giver et stort udvalg af interessante mineraler og som kunde er man ofte relativt tæt på kilden. Vi forbigår i tavshed, at identifikationerne også i dag sommetider er optimistiske.

Vel messens interessanteste fossil - en temnospondyl padde (*Balanopterion woodi*) fra nedre Kultid. Ca. 16 cm lang, fundet i Bathgate nær Glasgow, Scotland og bragt til messen af Trevor George.

Fine cabochoner af Mosagat fra Kazakhstan.

Den store glædelige nyhed er, at Tsumeb genåbner! Ikke nok med at Tsumeb genåbner, men minen drives med henblik på at udvinde samlerstykker. Den britisk mineralhandler Ian Bruce har dannet et selskab, som har identificeret nye malmreserver såvel som store druserum i den øverste oxidationszone. De begyndte at pumpe i August 2000 og vil i begyndelsen af det nye år have tømt minen for vand. Det er for tidligt at spå om, hvad der kommer ud af projektet, men det er værd at hæfte sig ved, de går specifikt efter mineraler til samlere (jo, de bryder selv sagt også malmen og det skal nok vise sig at blive det økonomisk bærende i projektet). Det betyder, der vil blive taget bedre vare på stykkerne end tidligere og de skal ikke smugles ud af minen. Det er et meget kostbart projekt og gode

stykker vil selvsagt være utroligt kostbare, men ... oplægget tillader ihvertfald, at der også be-
vares mindre kostbare stykker. Der er et håb om,
at vi vil se meget af den Calcit, Malakit, Duftit
o.s.v., som tidligere endte i smelteværket.

Jeg så for første gang meget flot, lysegrøn Py-
romorphit fra Nanjing i Kina, stykker op til 20
cm med tætte aggregater af slanke, let tønde-
formede krystaller til 2 cm og med en kraftig
lysegrøn farve. De første dukkede efter sigende
op på messen i Ste. Marie-aux-Mines og der var
mange i Denver, men jeg var ingen af stederne.
Materialet udmærker sig ved at være rigeligt og
det er muligt at få mindre stykker til mindre end
hundrede kroner [det er selvsagt også for meget,
men alligevel]. Efter min mening er det den flot-
teste Pyromorphit, der har været på markedet i
mange år; på de bedre stykker minder aggregat-
formen om klassisk materiale fra Bad Ems, tæt
sammenvoksede, let radierende krystaller, som
har høj glans men ofte lidt utydelig form i ende-
erne. Farven på Pyromorphit er for det meste
brun, medens stykkerne fra Nanjing er kraftigt
lysegrønne og ikke ulig noget af de, vi kender
fra Cumberland. De største stykker, jeg så, var
omkring 30 cm og ofte rigt dækket af krystaller,
men kun relativt få stykker er ubeskadigede.

Prøv at huske: hvornår har du sidst set gode glim-
mer krystaller ? Altså sådan rigtigt gode, ikke
bare et hjørne af en tavle, som stikker ud af
matrix, men et stykke med skarpe kanter og ter-
minering ? Nej, vel ? Enkelte handlere havde
virkeligt flotte stykker af hvid marmor med 1-3
cm kastaniebrune, gennemsigtige Phlogopit kry-
staller fra Jagdalak (Sorobi, Kopica, Afghanis-
tan). Derfra kommer de velkendte Rubin kry-
staller og endelig har nogen fået den geniale idŽ
at tage noget andet med.

Sidst jeg var i Namibia hørte jeg om et fantas-
tisk fund af Aquamarin og sort Turmalin fra
«Erongobjergene» (det vil sige fundet nær Ku-
busis nord for Karibib), som lige præcis smut-
tede væk under min næse få dage før, jeg an-
kom. Den slags sårer min begærlige forfænge-
lighed, men der var da en del stykker at se i

München, selvom de bedste allerede ligger i
amerikanske samlinger. De bedste Aquamariner
- som jeg altså ikke så i München - har en meget
intens blå farve, medens de «normale» - som altså
heller ikke er ringe! - har en mere sædvanlig him-
melblå Aquamarin farve. På sin vis, synes jeg
de sorte Turmaliner er mere spændende. Kry-
stallerne kommer fra åbne druserum og en del er
flot udviklede med mere eller mindre blanke flad-
er, men de fleste er delvist opløste og har silke-
glans. Mange er opløste i et regulært mønster,
så de efterlader en aflang «Mercedes Stjerne»,
hvad der antyder kraftige vækstsektorer i kry-
stallerne, men det er der endnu ingen, der har
undersøgt.

Der var for nylig gjort et godt fund af Erythrin i
Bou Azzer (Marokko) og flere handlere havde
både mange og store stykker, enkelte med kry-
staller over 1 cm lange. Det er altid svært at af-
gøre, hvor meget af det virkeligt gode materiale,
der står fremme (det gør det sjældent!), men her
var nok til at fylde godt i mange samlinger.

Nyt og spændende var også mineraler fra Iran
på Mikon's stand. Der var de velkendte Auri-
pigment krystaller, nogle spændende pseudo-
morfoser af guderne-må-vide-hvad efter Mime-
tit såvel som uomdannet Mimetit, men bedst af
alt var givet tæt sammenvoksede krystaller af
Cerussit fra Nakhalak, som fandtes i alt fra be-
kvemme små kabinetstykker til over 30 cm ma-
trix, tæt overvokset af komplekse tavleformede
krystaller, sammenvoksede til tvillinger.

Der var et nyt stort fund af Cavansit i Chavan
Quarry (Wagholi, 20 km øst for Pune (Poonah),
Indien) i Juni 200 og materialet dukkede op i
München. Bemærk, at der er fire forskellige gru-
ber med Cavansit omkring Wagholi og materia-
let er ikke helt ens. Chavan er den eneste grube,
der er i drift i øjeblikket og materialet derfra
synes en smule mere mættet i den blå farve og
måske lidt mindre grønligt end stykker fra Dhoot
Quarry, hvorfra det meste og oprindelige indis-
ke materiale er kommet fra. Krystalaggregaterne
fra Chavan er ofte lidt mere åbne end fra
Dhoot og bliver op til et par centimeter i diame-
ter.

En gammel ven - Fizelyit fra Herja (Rumænien) - dukkede op igen. Sulfider er altid velkomne og jeg er stadig ked af, jeg ikke købte et virkeligt godt stykke i sin tid, men nu var der pludseligt et «nyt fund». Krystallerne er tavleformede og optræder typisk i neg og er som regel støvede, grå og frem for alt kommer de som gode håndstykker.

For mig er særudstillingerne og udstillinger fra privatsamlinger en væsentlig grund til at tage til stenmesse. Der ser man stykker, der ellers er «gemt væk» eller man ser dem i nye sammenhænge. □rets særudstilling var «Diamanter» og der var selvsagt den obligatoriske bunke kopier af store og kendte diamanter og der var også et par ganske hæderlige smykker. Det sjoveste var nu de naturlige diamanter, ofte i kimberlit, fra forskellige museer. Både Naturhistorisches Museum (Wien) og Natural History Museum (London) havde helt hæderlige stykker - derved forstås håndstykker af kimberlit med Diamanter, store nok til at kunne ses tværs over et spisebord - og det tilmed fra adskillige lokaliteter ... velbestemte lokaliteter, ikke bare «Sydafrika». Jo, sådan skal det gøres. Mine notater fra særudstillingen lader en del tilbage at ønske (en side blev væk!), så jeg mangler et par detaljer, men en eller anden havde bragt en samling slebne, farvede diamanter - vel en halvanden hundrede stykker med god farvemætning og flotte toner i blå, gul, violet, rosa o.s.v. Det er jo interessant at se, når man til stadighed bliver indoktrineret med at diamanter skal være hvide. Et af museerne i München udstillede den såkaldte Kšnig Ludwig Diamant, samlet i Kimberley (Sydafrika) i juli 1871 af Fleetwood Ransthorpe og senere indkøbt af den bayeriske konge Ludvig for dennes «privatmidler». Ludvig er stadig meget elsket og beundret i Bayern, men må vel karakteriseres som excentrisk. Som en turist-brochure udtrykker det, byggede han «alt det turisterne render rundt og ser på i dag og som fik Bayern til at bankerot.» Især til det sidste fik han nu velvillig assistance af andre familiemedlemmer og rådgivere.

Til en af messens samler-montrer, hvor samlere kan udstille deres egne stykker, som vel at mærke udtrykkeligt ikke er til salg, havde jeg selv medbragt en særudstilling af Svovl fra El Desierto (Cerro Picoloro, Provincia Daniel Campos, Departamento de Potosi, Bolivia), som der berettes om i et senere nummer af Stein. En af naboerne i en anden montre havde ganske fine ting med, som vel må have i det mindste en romantisk norsk interesse. Marcus Budil udstillede et meget flot stykke Trådsølv, omend fra Freiberg. Dette materiale stammer fra et «nyt fund» (som formentlig er gjort for mange år siden) og har været genstand for en del polemik i tyske mineralblade. Der har været påstande om, at stykkerne var kunstige, men det synes tilbagevist ved flere analyser. Marcus viste også en flot 3 cm Anatas krystal på ca. 10 cm matrix fra Valdres - eller skal vi efterhånden sige «Valdres»? - som ville pynte svært i de fleste samlinger.

Jeg kunne ikke dy mig for at kigge lidt på døde dyr, da jeg nu var der og de fleste faldt vel for det store dino-skelet (afstøbning) fra Dinosaur museet i Aathal, men messens interessanteste fossil var givet en temnospondyl padde (*Balanopteron woodi*) fra nedre Kultid. Den er ca. 16 cm lang og fundet i Bathgate nær Glasgow, Scotland. Der var også en interessant samling heterostrophe ammonitter fra Japan [ja, de japanske handlere tager rent faktisk materiale med herover, de kommer ikke bare for at købe]. Jeg kiggede også lidt på marokkanske Stromatolitter (fossile kalkalger), som kommer som rimelige skuestykker (30-80 cm) med flotte faconer og ikke bare sammenvokset til bjergart.

Mineral- og fossilsamlere udtaler sig ofte meget klart og lidet flatterende om smykker, slebne sten og tilsvarende «skrammel.» Det er en fordel, messen dækker flere interesseområder og får en bedre økonomi, selvom materialet ikke interesserer mig, så længe det ikke står i vejen for noget, jeg gerne vil se. Man må give München messens arrangør, Johannes Keilmann, ros for

at angribe spørgsmålet fra en positiv synsvinkel, når der nu skal være stenskændere på messen. Der er et pænt stort hjørne i den ene hal, som kun rummer smykkedesignere, juvelerer og lignende; de har altså ikke skrammel med, men ofte ganske ambitiøst design og spændende individuelle sten. Det er ikke en censureret udstilling, men tydeligvis ikke hvemsomhelst kan udstille. Derved får de, der er interesserede i slebne sten og smykker også en kvalitetsoplevelse. Forskellige steder på messen så jeg en sten fra det nordøstlige Madagaskar, de allesammen kalder «Jaspis» og jeg ved ikke, hvad det er, men Jaspis er det ikke! Jeg så også et kreativt forslag, at det er «Turmalinkvarts», men det er også forkert. Det er en sjov, finkornet Kvarts/Chalcedon med indeslutninger af kugler af farvet Kvarts. Kuglerne består af radiære aggregater af Kvartskrystaller, delvist omsluttet af Chlorit eller andet. En italiensk handler havde fine cabochoner af Mosagat, fundet «500 km fra Alma Ata i Kazakhstan» og for DEM 200 ville han også vise mig lokaliteten på et kort! Tak. Hvis jeg endelig skal brokke mig må det være over «healing standene,» hvor man fra forskellig filosofisk baggrund og på varierende abstraktionsniveau kan blive «rådgivet» om eller «helbredt» for allehånde erkendte, uerkendte eller sågar postulerede tilstande, fænomener eller lidelser. Jeg har intet mod, folk tror på nisser og trolde - som orthodox liberal anser jeg netop dŽt for at være et umisteligt privilegium - og jeg har heller intet imod, folk giver udtryk for deres tro. Men jeg har i allerhøjeste grad noget imod postulerede helbredende egenskaber, som bruges til at vildlede almuen - mod honorar, forstås. Jeg har så meget desto mere imod det, når der er tale om relativt simple sammenhænge («gå med den sten i lommen og du er beskyttet mod ...»), som meget enkelt kan testes og som netop ikke dokumenteres ordentligt. Det er udnytte de godtroende, de syge og de søgende. Så er der altså mere stil over at stjæle slik fra småbørn. Arrangøren kan selvsagt ikke klandres for enkelte udstilleres manglende integritet, ligesom han ikke kan drages til ansvar for at ethvert styk-

Det kan man jo også som stenforening - have en aktiv ungdomsgruppe, som tager på tur, samler sten, går på messe, taler med folk, hygger sig og alt det der.

Et pragtstykke på over 30 cm med tæt sammenvoksede krystaller af Cerussit fra Nakhalak, Iran, udstillet af Mikon.

ke Metatorbernit virkeligt er Metatorbernit og ikke Torbernit. Der er heller ikke tale om et specielt München fænomen, men her har jeg altså senest mødt det. Som andre i branchen, stiller arrangøren i München dog relativt hårde etiske krav til både mineralhandlere (ikke bruge farvede lamper på standen), fossilhandlere (angiv tydeligt, hvis stykker er repareret) og smykkehandlere (lødighedsstempler på ædelmetal), så det ville være naturligt om det var et alment krav, at der er overensstemmelse mellem et produkts postulerede egenskaber og de faktiske egenskaber. Hvorfor må jeg ikke sælge messing for at være guld, når jeg må sælge en sten som kur migræne?